

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальних технологій

**Методичні рекомендації до виконання практичних
занять з освітньої компоненти
«Соціальна геронтологія»**

Житомир – 2025

УДК 364-053.88(072)
M52

*Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного
університета імені Івана Франка
(протокол № 5 від 28 березня 2025 року)*

Рецензенти

1. **Савельчук Ірина** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та реабілітації, Державний університет «Київський авіаційний інститут».
2. **Круковська Ірина** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін, Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради.
3. **Коновальчук Інна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови, ЖДУ імені Івана Франка.

M52 Методичні рекомендації до виконання практичних занять з освітньої компоненти «Соціальна геронтологія»/ укладачі: С. М. Коляденко, О.В. Ілліна, І. В. Літяга – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2025. – 53 с.

ISBN

Методичні рекомендації складено відповідно до місця та значення освітньої компоненти за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньою програмою підготовки бакалаврів. Представлене видання рекомендоване для студентів спеціальності І 110 Соціальна робота та консультування.

Методичні рекомендації складаються із: передмови, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів, наявних завдань до підсумкових модульних робіт, заліку, списку рекомендованої літератури.

УДК 364-053.88(072)
M52

©Коляденко С. М., 2025

© Ілліна О.В., 2025

©Літяга І. В., 2025

©ЖДУ ім. І. Франка, 2025

ЗМІСТ

1. Передмова.....	4
2. Розподіл навчального часу по темах і видах навчальних занять з освітньої компоненти.....	7
3. Модуль 1. Основи соціальної геронтології.....	10
4. Перелік теоретичних питань до підсумкової модульної роботи та заліку з освітньої компоненти «Соціальна геронтологія».....	31
5. Перелік тестових завдань до підсумкової модульної роботи та заліку з освітньої компоненти «Соціальна геронтологія».....	32
6. Перелік творчих (професійно-орієнтованих) завдань до підсумкової модульної роботи та заліку з освітньої компоненти «Соціальна геронтологія».....	47
7. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з освітньої компоненти.....	48
8. Рекомендована література до освітньої компоненти «Соціальна геронтологія».....	50

ПЕРЕДМОВА

Програма вивчення освітньої компоненти “Соціальна геронтологія” для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідає освітньо-професійній програмі Соціальна робота. Соціальна медіація.

Предмет вивчення освітньої компоненти є питанням про стан психічного здоров’я та особливостям пізнавальної сфери людей похилого віку, що є окремим видом експертизи з відповідним предметом, цілями та завданнями.

Міждисциплінарні зв’язки: Теорія соціального добробуту.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

Модуль 1. Основи соціальної геронтології.

1. Мета, завдання та результати навчання

1.1. Мета вивчення освітньої компоненти є: ознайомлення студентів із біосоціальними аспектами старіння та старості; із соціальними наслідками демографічних процесів, зумовлених старінням населення; із особливостями психосоматичних, матеріально-побутових, законодавчо-правових, соціокультурних та інших проблем людей похилого віку; із дискусійними питаннями та проблемами соціальної політики і пенсійного забезпечення у контексті різних характеристик процесу старіння (вихід на пенсію, розмір пенсій, працевлаштування людей пенсійного віку, житлові питання тощо).

1.2. Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- формування у здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про соціальну геронтологію як науку;
- уміння застосовувати знання на практиці при роботі з людьми похилого віку, враховуючи фізіологічні, вікові та психологічні особливості людей цієї категорії.
- дослідження наслідків впливу старіння населення на суспільство та індивідів у суспільстві;
- виявлення психосексуальних особливостей старіння;
- установлення впливу старіння на психічне здоров’я людини;
- ознайомлення із визначальними ознаками здорового старіння, включаючи формальні та неформальні системи підтримки, а також структурні фактори;
- виявлення особливостей соціальної роботи з людьми похилого віку в різному оточенні;
- дослідження впливу роботи з людьми похилого віку, а також старіння на загальну практику соціальної роботи; розкриття етичних та суперечливих питань, які виникають у соціального працівника при роботі з людьми похилого віку.

1.3. Компетентності і програмні результати навчання:

Компетентності Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що

передбачає застосування певних теорій та методів соціальної роботи і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 12. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 14. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

ЗК 15. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

СК 1 Знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів (психологічного, соціально-педагогічного, юридичного, економічного, медичного).

СК 2. Здатність прогнозувати перебіг різних соціальних процесів.

СК 3. Знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціальної роботи та соціального забезпечення.

СК 7. Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

СК 8. Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах.

СК 13. Здатність до розробки та реалізації соціальних проектів і програм.

СК 14. Здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю соціальних робітників і волонтерів, іншого персоналу.

Програмні результати навчання

ПР 3. Ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід.

ПР 5. Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

ПР 11. Використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.

ПР 18. Налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп та громад; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів.

ПР 23. Конструювати процес та результат соціальної роботи в межах поставлених завдань, використовувати кількісні та якісні показники, коригувати план роботи відповідно до результатів оцінки.

Освітня компонента «Соціальна геронтологія » викладається на II курсі, в III семестрі. На вивчення освітньої компоненти відводиться 90 годин 3,0 кредитів ECTS.

Форма проведення занять: лекції, практичні заняття.

**Розподіл навчального часу по темах і видах навчальних занять з освітньої
компоненти**

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальні		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль 1: Основи соціальної геронтології												
Тема 1. Соціальна геронтологія як наука	11	4	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 2. Формування стереотипів до людей похилого віку в суспільстві	11	4	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 3. Актуальність і значущість соціальної роботи	13	4	4	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 4. Соціальний захист літніх людей	11	2	4	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Тема 5. Етичні проблеми соціальної роботи з населенням літнього віку	16	2	4	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Тема 6. Технологія соціальної роботи з населенням старшого віку	28	4	4	-	20	-	-	-	-	-	-	-
Разом за модулем 1	90	20	20	-	50	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	20	20	-	50	-	-	-	-	-	-	-

Теми лекційних занять (денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соціальна геронтологія як наука	4
2	Формування стереотипів до людей похилого віку в суспільстві	4
3	Актуальність і значущість соціальної роботи	4
4	Соціальний захист літніх людей	2
5	Етичні проблеми соціальної роботи з населенням літнього віку	2
6	Технологія соціальної роботи з населенням старшого віку	4
	Всього:	20

Теми практичних занять (денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соціальна геронтологія як наука	2
2	Формування стереотипів до людей похилого віку в суспільстві	2
3	Актуальність і значущість соціальної роботи	4
4	Соціальний захист літніх людей	4
5	Етичні проблеми соціальної роботи з населенням літнього віку	4
6	Технологія соціальної роботи з населенням старшого віку	4
	Всього:	20

Самостійна робота (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Створити словник термінів курсу «Соціальна геронтологія».	5
2.	Представити характеристику особливостей вікової структури населення «літнього віку» та «похилого віку»	5
3.	Представити характеристику особливостей вікової структури населення «літнього віку» та «похилого віку»	5
4.	Розкрити основні шляхи збереження психічного здоров'я людей похилого віку	5

5.	Провести опитування серед людей похилого віку (5 осіб) та надати аналітичну довідку	5
6.	Розробити проєкт соціальної допомоги людям похилого віку.	20
7.	Скласти карту професійних якостей соціального працівника, що працює з людьми похилого віку.	5
	Всього:	50

Модуль 1. Основи соціальної геронтології

Тема 1: Соціальна геронтологія як наука

Основні категорії та поняття геронтології. Об'єкт, принципи і завдання соціальної геронтології. Історія геронтології. Роль і місце старості в онтогенезі людини. Сутність і види старіння. Соціогеронтологічні теорії.

Практичне заняття №1(2 год.)

Тема: Соціальна геронтологія як наука.

Мета: ознайомити зі змістом і завданнями курсу „Соціальна геронтологія”; сформулювати поняття «геронтологія», вміти розрізняти поняття «старість» та «старіння». Охарактеризувати об'єкт, принципи та завдання соціальної геронтології, проаналізувати соціогеронтологічні теорії.

Професійна спрямованість: розуміння сутності і змісту соціальної геронтології сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності в галузі соціальної роботи.

План

1. Основні категорії та поняття геронтології.
2. Об'єкт, принципи і завдання соціальної геронтології.
3. Історія геронтології.
4. Соціогеронтологічні теорії.

Тестові завдання:

1. Міра старіння організму, його здоров'я, майбутня тривалість життя, називається:
 - а) старістю;
 - б) біологічним віком;
 - в) біоритмом;
 - г) здоров'ям.
2. Руйнівний процес, що неминуче розвивається з віком у результаті зростаючої пошкоджуючої дії екзогенних факторів, називається:
 - а) геріатрія;
 - б) старістю;
 - в) старінням;
 - г) деградацією.
3. Дискримінація особи на підставі її належності до певної вікової групи це:
 - а) расизм;
 - б) ейджизм;
 - в) сексизм;
 - г) лукизм.
4. Віковий період у житті людини – період старіння, який починається після 60 років називають:

- а) геронтогенез;
- б) онтогенезом;
- в) гомеостаз;
- г) геронтофілією.

5. Процес, що стабілізує життєдіяльність організму, спрямований на попередження пошкодження живих систем з віком, називається:

- а) гомеостаз;
- б) вітауктом;
- в) імунітетом;
- г) стабільністю.

6. Старіння, яке характеризується визначеним типом і послідовністю вікових змін, що відповідають біологічним, адаптаційно-регулятивним можливостям даної людської популяції:

- а) сповільнене;
- б) передчасне;
- в) природне;
- г) аномальне.

7. Старіння, яке відмічається більш повільним, темпом вікових змін. Проявом цього типу старіння є феномен довголіття:

- а) сповільнене;
- б) передчасне;
- в) природне;
- г) аномальне.

8. Старіння характеризується раннім розвитком вікових змін чи більш вираженням їх проявом в цей чи інший віковий період:

- а) сповільнене;
- б) передчасне;
- в) природне;
- г) аномальне.

9. До молекулярно-генетичних теорій старіння належать:

- а) елеваційна, адапційно - регуляційна, теломірна теорії;
- б) адаптаційно - регуляційна, теломерна, теорія апоптоза;
- в) теорія вільних радикалів, адаптаційно - регуляційна, Елеваційна;
- г) теорія апоптоза, теорія вільних радикалів, теорія “старіння за помилкою”.

10. До Стохастичних теорій старіння належать:

- а) елеваційна, адапційно-регуляційна, теломірна теорії;
- б) адаптаційно – регуляційна, теломерна, теорія апоптоза;
- в) теорія вільних радикалів, адаптаційно – регуляційна, елеваційна;
- г) теорія апоптоза, теорія вільних радикалів, теорія “старіння за помилкою”.

Дати визначення понять:

Геронтологія _____

Геріатрія _____

Соціальна
геронтологія _____

Старість _____

Соціальна
робота _____

Скласти тези та описати сутність основних теорій геронтології

Теорія
неперервності _____

Теорія здатності до адаптації _____

Теорія
стигматизації _____

Теорія вікової стратифікації _____

Феноменологічна
теорія _____

Теорія
компетентності _____

Хронологічний диктант

(106–43 до н.е.)

(бл. 130 – бл. 200 до н.е.)

(бл. 980–1037 р.)

1796 _____

1912 _____

1914 _____

1938 _____

1958 _____

1963 _____

У постанові Генеральної Асамблеї ООН (1999р.) Визначені основні принципи щодо літніх людей. Назвіть їх.

Напишіть тези доповідь на тему «Старіння населення як демографічний процес»

Скласти таблицю «Історичний розвиток геронтології як науки»

Тема 2. Формування стереотипів до людей похилого віку в суспільстві

Історичний період	Наукові підходи до вивчення старості	Представники наукових шкіл	Основні наукові праці

Професійне старіння людей похилого віку. Працездатність пенсіонерів та мотивація продовження трудової діяльності. Володіння приватним майном та наявність доходів як основа забезпечення незалежності та безпеки людей похилого віку. Визначення сутності та змісту понять «умови» та «якість життя». Віковий підхід до якості життя людей похилого віку. Концепція якості життя. Виміри та оцінка якості життя. Соціалізація і фактори соціальної адаптації особистості в пізньому віці. Ціннісні орієнтації у людей похилого віку. Кризи похилого віку.

Практичне заняття № 2 (2 год.)

Тема: Формування стереотипів до людей похилого віку в суспільстві

Мета: ознайомити з основними теоріями старіння, проаналізувати зміни вищих психічних функцій в процесі старіння та вікові зміни у людей похилого віку, охарактеризувати особливості їх пам'яті. Ознайомити з соціальними факторами, які визначають статус людини похилого віку в суспільстві., уточнити поняття «професійне старіння», визначити рівень працездатності пенсіонерів в Україні.

Професійна спрямованість: знання основних теорій старіння та розуміння їх значення для забезпечення процесу якісної опіки літніх людей та запобігання ейджізму сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності в галузі соціальної роботи.

План

- 1.Зміни вищих психічних функцій в процесі старіння
2. Відчуття та сприйняття у людей похилого віку.
- 3.Особливості пам'яті у людей похилого віку. Вікові зміни загального інтелекту.
4. Професійне старіння людей похилого віку. Працездатність пенсіонерів та мотивація продовження трудової діяльності.
- 5.Віковий підхід до якості життя людей похилого віку. Концепція якості життя. Виміри та оцінка якості життя.
6. Соціалізація і фактори соціальної адаптації особистості в пізньому віці.
7. Ціннісні орієнтації у людей похилого віку. Кризи похилого віку.

Тестові завдання

- 1.«Демографічно молодими» вважають держави, в яких частка людей віком від 65 років і більше становить (за Россетом):
 - а) понад 8%;
 - б) менше 12%;
 - в) менше 8%;
 - г) менше 4%.
2. Повна або часткова оплата наданих громадянам соціальних послуг, що має цільове призначення, — це:
 - а) пенсія;
 - б) соціальна допомога;
 - в) соціальна послуга;
 - г) субсидія.
3. Методи соціальної роботи, які являють собою професійну допомогу індивідуумам, групам, колективам, що проживають на одній території та мають спільні проблеми, є:
 - а) общинні;
 - б) групові;
 - в) психосоціальні;
 - г) індивідуальної роботи.
4. Під демографічним старінням населення розуміють:
 - а) абсолютну чисельність осіб старшого покоління;
 - б) зниження кількості осіб працездатного віку;
 - в) збільшення частки літніх та старих людей у всьому населенні, абсолютну чисельність осіб старшого покоління, зниження кількості осіб працездатного віку;
 - г) збільшення частки літніх та старих людей у всьому населенні.
5. Основним завданням забезпечення демографічної безпеки в Україні є

- а) оптимізація зовнішніх і внутрішніх міграційних потоків населення; протидія нелегальній міграції;
 - б) сприяння добровільному поверненню українців на етнічну батьківщину (за місцем народження);
 - в) стимулювання залучення і закріплення фахівців у сільській місцевості;
 - г) всі відповіді правильні.
6. Діяльність органів державного управління і соціальних інститутів, спрямована на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення
- а) державна політика;
 - б) демографічна політика;
 - в) соціальне регламентування
 - г) демографічна безпека.
7. Види методів демографічної політики:
- а) економічні, адміністративно-юридичні та соціально-психологічні;
 - б) юридичні, соціальні, політичні;
 - в) біографічні, адміністративні, психологічні;
 - г) адміністративні, економічні, психологічні.
8. Створення умов, достатніх для попередження і нейтралізації демографічних загроз — це:
- а) завдання демографічної безпеки;
 - б) завдання державної політики;
 - в) стратегії демографічної політики;
 - г) мета демографічної безпеки.
9. Скорочення чисельності населення, зниження тривалості життя, падіння народжуваності і від'ємне сальдо міграції є головними показниками:
- а) демографічної безпеки;
 - б) демографічної політики;
 - в) демографічної кризи;
 - г) соціального регламентування.
10. Який тип старіння населення є результатом зниження народжуваності;
- а) повільний;
 - б) старіння "знизу";
 - в) старіння "зверху";
 - г) швидкий.

Термінологічний диктант

Старіння _____

Загальні зміни мозку _____

Приватні зміни мозку _____

Типи старіння _____

Кристалізований інтелект _____

Рухомий інтелект _____

Підготувати інформацію і створити презентацію на тему «Основні теорії старіння».

Ознайомитися з Законом України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» викласти основні положення_____

Закон України «Про зайнятість населення». Виділити основні положення, що стосується людей похилого віку_____

Надайте список міжнародних законодавчих актів , що захищають людей похилого віку_____

Підготувати повідомлення та презентації про форми життя літніх людей в Україні та за кордоном_____

Тема 3. Актуальність і значущість соціальної роботи

Загальні підходи та принципи соціальної роботи. Методи і технології соціальної роботи. Організація надання допомоги. Діяльність соціальних служб. Консультування як вид психосоціальної допомоги літнім людям. Принципи консультування. Перелік проблем, коли може проводитися консультування. Загальні цілі консультування літніх людей. Типи гіперонекі. Тренінг у психосоціальної роботі з людьми похилого віку.

Практичне заняття № 3 (4 год.)

Тема: Актуальність і значущість соціальної роботи

Мета: Ознайомити студентів із технологіями соціальної роботи з людьми похилого та літнього віку.

Професійна спрямованість: розуміння сутності старіння населення як демографічного процесу, знання підходів, принципів і технологій соціальної роботи з людьми похилого віку сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності в галузі соціальної роботи.

План

1. Загальні підходи та принципи соціальної роботи.
2. Методи і технології соціальної роботи. Організація надання допомоги. Діяльність соціальних служб.

3. Консультування як вид психосоціальної допомоги літнім людям. Принципи консультування. Перелік проблем, коли може проводитися консультування. Загальні цілі консультування літніх людей.
4. Типи гіперонекії. Тренінг у психосоціальної роботи з людьми похилого віку.

Тестові завдання

1. До трудових пенсій в Україні не належить пенсія:
 - а) соціальна;
 - б) за вислугу років;
 - в) по інвалідності;
 - г) в разі втрати годувальника.
2. Геронтофобія - це:
 - а) вороже ставлення людей похилого віку до оточуючих;
 - б) страх перед старістю;
 - в) повага до людей похилого віку;
 - г) вороже ставлення до людей похилого віку.
3. До установ напівстаціонарного соціального обслуговування громадян похилого віку та інвалідів не належать:
 - а) соціальний притулок;
 - б) соціальний готель;
 - в) психоневрологічний інтернат;
 - г) соціально-реабілітаційне відділення для громадян похилого віку та інвалідів.
4. Роль психодіагностики у дослідженні людей похилого віку
 - а) вивчення ступеня адаптації у літньому віці;
 - б) виявлення порушення психічних процесів;
 - в) виявлення ставлення літньої людини до цього періоду свого життя;
 - г) усі відповіді правильні.
5. Для оформлення опіки над літньою людиною які потрібно подати документи:
 - а) заяви від майбутнього підопічного і патронатного помічника;
 - б) медичні висновки про стан здоров'я обох сторін;
 - в) проект договору, який планується укласти;
 - г) усі відповіді правильні.
6. Хто не є суб'єктом соціальної роботи:
 - а) органи виконавчої влади;
 - б) притулки;
 - в) людина похилого віку;
 - г) соціальний працівник.
7. Яке соціальне обслуговування вміщує соціальне обслуговування вдома:
 - а) стаціонарне соціальне обслуговування;
 - б) не стаціонарне соціальне обслуговування;
 - в) напівстаціонарне соціальне обслуговування;

г) пансіонати для ветеранів праці та інвалідів.

8. Трагічним наслідком стану самотності є:

а) стрес;

б) психічний розлад;

в) суїцид;

г) бездомність.

9. Фактори адаптації людей похилого віку, які мають найбільшу значущість у період обмежених можливостей, — це:

а) підтримка себе в «хорошій формі»;

б) сімейна активність;

в) контакт із культурою;

г) позитивний настрій.

10. Організація соціальної допомоги вдома не надає такої послуги:

а) доставки пенсії додому;

б) здачі речей на ремонт;

в) доставки додому продуктів харчування з магазинів, з ринку;

г) оформлення різних комунальних та інших платежів.

Скласти карту професійних якостей соціального працівника, що працює з людьми похилого віку

Індивідуальні якості	
Професійні якості	
Ризики психоемоційного вигорання	

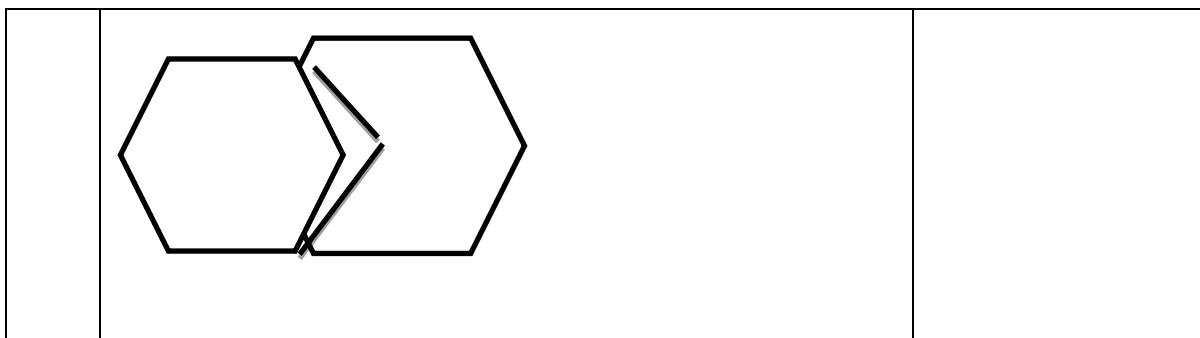
Ризики професійної деформації	

Об'єднайтеся у групи по 3-4 особи і підготуйте рольові ігри для тренінгових занять на теми: «Розвиток навичок активного слухання», «Розвиток розуміння суджень людини», «Розвиток емпатійних навичок»

Провести з клієнтом літнього віку та описати результати

Коротка шкала оцінки психічного статусу (MMSE)

№	Проба	Бали
1	ОРІЄНТУВАННЯ В ЧАСІ «Назвіть дату» (число, місяць, рік, день тижня, пора року)	0-5
2	ОРІЄНТУВАННЯ В МІСЦІ «Де ми знаходимося?» (країна, область, місто, клініка, поверх)	0-5
3	СПРИЙНЯТТЯ «Повторіть три слова: олівець, будинок, копійка»	0-3
4	КОНЦЕНТРАЦІЯ УВАГИ ТА ЛІЧБА Серійна лічба («від 100 відняти 7») — 5 разів або вимовити слово «земля» навпаки	0-5
5.	ПАМ'ЯТЬ «Пригадайте три слова» (див. пункт 3)	
6	МОВЛЕННЯ Показуємо ручку і годинник, запитуємо: «Як це називається?» Просимо повторити речення: «Жодних якщо, і або ні»	0-2
7	ВИКОНАННЯ ТРИЕТАПНОЇ КОМАНДИ «Візьміть правою рукою аркуш паперу, складіть його навпіл та покладіть на стіл	0-1
7	ЧИТАННЯ «Прочитайте і виконайте: 1) закрийте очі; 2) напишіть речення; 3) змалуйте малюнок (див. зразок)»	0-3 0-3

Загальний бал: 0–30.

Інструкція

ОРІЄНТУВАННЯ В ЧАСІ Хворого просять точно назвати сьогоднішнє число, місяць, рік і день тижня. Максимальна оцінка (5 балів) надається, коли хворий самостійно і правильно називає число, місяць і рік. Якщо доводиться ставити додаткові запитання — присуджують 4 бали. Додаткові запитання можуть бути такі: якщо хворий називає тільки число, уточнюють: «Якого місяця?», «Якого року?», «Який день тижня?» Кожна помилка або відсутність відповіді знижує оцінку на 1 бал.

ОРІЄНТУВАННЯ В МІСЦІ Перше запитання: «Де ми знаходимося?» Якщо хворий відповідає не вичерпно, ставлять додаткові запитання. Хворий має назвати країну, область, місто, заклад, в якому відбувається обстеження, номер кімнати (або поверх). Кожна помилка або відсутність відповіді знижує оцінку на 1 бал.

СПРИЙНЯТТЯ Дають інструкцію: «Повторіть і намагайтеся запам'ятати 3 слова: олівець, будинок, копійка». Слова вимовляють максимально розбірливо із швидкістю 1 слово в секунду. Правильне повторення цих слів хворим оцінюється в 1 бал за кожне слово. Слова слід повторювати стільки разів, скільки це необхідно для того, щоб досліджуваний правильно їх повторив. Проте в балах оцінюється лише перше повторення.

КОНЦЕНТРАЦІЯ УВАГИ Просьте послідовно відняти від 100 по 7. Достатньо 5-ти віднімань (до результату «65»). Кожна помилка знижує оцінку на 1 бал. Інший варіант: просять вимовити слово «земля» навпаки. Кожна помилка знижує оцінку на 1 бал. Напр., якщо хворий вимовляє «ямлез» замість «ялмез» ставлять 4 бали, якщо «ямлзе» — 3 бали тощо.

ПАМ'ЯТЬ Просьте хворого згадати слова, які слід було запам'ятовувати в п. 3 (олівець, будинок, копійка). Кожне правильно назване слово оцінюється в 1 бал.

МОВЛЕННЯ Показують ручку і запитують: «Що це таке?», аналогічно — годинник. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Просьте хворого повторити граматично складну фразу «Жодних якщо, і або ні». Правильне повторення оцінюється в 1 бал.

Усно дається команда, що передбачає послідовне здійснення трьох дій: «Візьміть правою рукою аркуш паперу, складіть його навпіл і покладіть на стіл». Кожна дія оцінюється в 1 бал. Дають три письмові команди: 1) закрийте

очі; 2) напишіть речення; 3) змалюйте малюнок (див. зразок у таблиці). Хворого просять прочитати їх і виконати. Команди пишуть досить великими друкованими літерами на чистому аркуші паперу. Правильне виконання другої команди передбачає, що хворий має самостійно написати осмислене і граматично закінчене речення. При виконанні третьої команди хворому надається зразок (2 п'ятикутники з рівними кутами, що перетинаються), який він має перемалювати на нелінійованому папері. Якщо при перемальовуванні виникають просторові спотворення або не з'єднуються лінії, виконання команди вважається неправильним. За правильне виконання кожного із завдань надається 1 бал.

Інтерпретація результатів. Результат тесту отримують шляхом додавання результатів по кожному з пунктів. Максимально в цьому тесті можна набрати 30 балів, що відповідає найвищим когнітивним здібностям. Чим менший результат тесту, тим вираженіший когнітивний дефіцит. За даними різних дослідників, результати тесту можуть мати такі значення: 28–30 балів — немає порушень когнітивних функцій; 24–27 балів — переддементні когнітивні порушення; 20–23 бали — деменція легкого ступеня вираженості; 11–19 балів — деменція помірного ступеня вираженості; 0–10 балів — важка деменція.

Тема 4. Соціальний захист літніх людей

Принципи і механізми соціального захисту населення літнього віку. Соціальне обслуговування літніх людей. Пенсійне забезпечення у старості. Джерела кризи пенсійної системи в Україні. Концепція реформи системи пенсійного забезпечення в Україні.

Практичне заняття № 4 (4 год.)

Тема: Соціальний захист літніх людей

Мета: ознайомити з соціальними чинниками, які визначають умови життя людини похилого віку в суспільстві, уточнити поняття «якість життя», визначити рівень працездатності пенсіонерів в Україні.

Професійна спрямованість: знання принципів і механізмів соціального захисту людей похилого та літнього віку, форм та методів роботи соціальних служб та закладів соціальної сфери щодо їх соціального обслуговування сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності в галузі соціальної роботи.

План

1. Визначення сутності та змісту поняття «якість життя».
2. Віковий підхід до якості життя людей похилого віку.
3. Концепція якості життя. Виміри та оцінка якості життя.
4. Принципи і механізми соціального захисту населення літнього віку.
5. Соціальне обслуговування літніх людей.

Тестові завдання

1. Геронтологія як наука сформувалася

- а) у давнину;
- б) у середні віки;
- в) у 19 столітті;
- г) на початку 20 століття.

2. Основоположником російської геронтологічної школи є

- а) Фішер І.;
- б) Боткін С.П.;
- в) Мечніков І.І.;
- г) Богомолець А.А.

3. Руйнівний процес, що неминуче розвивається з віком в результаті наростаючої ушкоджуючої дії екзогенних факторів, називається

- а) геріатрії;
- б) старістю;
- в) старінням;
- г) деградацією.

4. Захід старіння організму, його здоров'я, майбутня тривалість життя, називається

- а) старістю;
- б) біологічним віком;
- в) біоритмом;
- г) здоров'ям.

5. Сукупністю фізіологічних та психічних механізмів, що забезпечують отримання чуттєвої інформації про навколишнє

- а) сенсорна система;
- б) пізнавальні процеси;
- в) вищі психічні процеси;
- г) усі відповіді вірні.

6. Комплекс порушень, що включає дефекти пізнання, прогресуючу амнезію та зміни особистості, пов'язані з настанням старості, називають

- а) склерозом;
- б) автопсією;
- в) хворобою Альцгеймера;
- г) деменцією.

7. Пригнічений, пригнічений психічний стан, що характеризується негативним емоційним тлом, зміною мотиваційної, когнітивної сфер, загальною пасивністю поведінки – це:

- а) депресія;
- б) деменція;
- в) абулія;
- г) марення.

8. У фізіологічному плані сексуальні здібності у чоловіків і жінок згасають

- а) до 50 років;
- б) до 60 років;
- в) до 70 років⁴
- г) жодна з відповідей неправильна.

9. Періоду депресії через майбутню смерть передуює період кризи, що включає стадію

- а) заперечення;
- б) гніву;
- в) "торгу";
- г) усі відповіді правильні.

10. Встановіть відповідність:

а) Л. Торнстам	а) теорія символічного інтеракціонізму
б) А. Роуз	б) теорія геронтологічної
в) Д. Мід	трансцендентальності
г) Е. Каммінз, У. Генрі	в) теорія субкультури
	г) теорія роз'єднання

Термінологічний диктант

Якість

життя _____

«П'ять основних

потреб» _____

Об'єктивні показники якості

життя _____

Суб'єктивні показники якості

життя _____

Перший блок якості

життя _____

Другий блок якості

життя _____

Третій блок якості

життя _____

Об'єктивний підхід до якості

життя _____

Суб'єктивний підхід до якості

життя _____

Комбінований підхід до якості

життя _____

Тезисно викласти теорію Карла Юнга про вікові підходи до літніх людей _____

Основні положення теорії Альфреда
Адлера_____

Тези теорії Льва
Виговського_____

Теорія Єрика Ерікссона та
Р.Пека_____

Підготуйте інформацію у вигляді презентації про зарубіжних та
вітчизняних вчених-геронтологів

Тема 5. Етичні проблеми соціальної роботи з населенням літнього віку

Деонтологія в соціальній роботі з літніми людьми. Проблема психологічної і вікової сумісності соціальних працівників і клієнтів геронтологічного віку. Психологічна підготовка фахівців – соціальних геронтологів для подолання геронтофобії. Етичні підходи до вирішення можливих конфліктів між соціальними працівниками та клієнтами літнього віку.

Практичне заняття № 5 (4 год.)

Тема: Етичні проблеми соціальної роботи з населенням літнього віку.

Мета: ознайомити з етичними проблемами в соціальній роботі з людьми похилого віку, етичними підходами до вирішення можливих конфліктів між соціальними працівниками та клієнтами літнього віку.

Професійна спрямованість: розуміння сутності і змісту етичних проблем похилого та літнього віку, ціннісних орієнтацій та психофізіологічних змін в старечому віці, етичних підходів до вирішення можливих конфліктів між соціальними працівниками та клієнтами літнього віку сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності в галузі соціальної роботи.

План

1. Структура ціннісних орієнтацій осіб похилого віку. Провідна ціннісна орієнтація осіб похилого віку.
2. Деонтологія в соціальній роботі з літніми людьми.
3. Проблема психологічної і вікової сумісності соціальних працівників і клієнтів геронтологічного віку.
4. Психологічна підготовка фахівців – соціальних геронтологів для подолання геронтофобії.

5. Етичні підходи до вирішення можливих конфліктів між соціальними працівниками та клієнтами літнього віку.

Тестові завдання

1. Старіння – це:

- а) процес утворення нових клітин на новому етапі розвитку організму;
- б) процес поступового руйнування і втрати важливих функцій організму або його частин;
- в) процес швидкого руйнування і втрат важливих функцій організму або його частин;
- г) процес заміни старих клітин на нові.

2. Головним демографічним ефектом успіхів медицини є:

- а) врівноваження кількості жінок та чоловіків;
- б) збільшення народжуваності та збільшення тривалості життя;
- в) зменшення смертності та збільшення тривалості життя;
- г) збільшення народжуваності.

3. Найбільша тривалість життя у громадян (2 правильні відповіді):

- а) Японії;
- б) Китаю;
- в) США;
- г) Сінгапуру;
- д) Австралії.

4. Сутність адаптаційно-регуляторної гіпотези є:

- а) причиною порушення функціонування клітин є необхідні для багатьох біохімічних процесів вільні радикали;
- б) при кожному поділі клітини хромосома трохи вкорочується до того моменту коли клітина вже не зможе ділитися;
- в) концепція старіння і пов'язані з нею хвороби – це побічний продукт реалізації генетичної програми онтогенезу – розвитку організму;
- г) старість і смерть генетично запрограмовні.

5. Скільки всього існує гіпотез про старіння?

- а) 5;
- б) 4;
- в) 6;
- г) 8;
- д) 7.

6. Як називається наука, що вивчає старіння?

- а) геронтологія;
- б) цитологія;
- в) генетика;
- г) гістологія.

7. Знайдіть правильне твердження, щодо зміни тривалості життя людини протягом останнього століття:

- а) тривалість життя ніяк не змінилась за 100 років;

- б) тривалість життя збільшилась на 10 років;
- в) тривалість життя жінок збільшилось майже вдвічі;
- г) тривалість життя чоловіків завжди була більшою за жіночу.

8.Апоптоз – це:

- а) генетично запрограмована смерть клітини;
- б) загибель клітини внаслідок зовнішніх пошкоджень від шкідливих чинників;
- б) зменшення функцій клітини;
- г) миттєва смерть всього організму.

9.Змістом гіпотези вільних радикалів є:

- а) під дією радіації відбуваються численні мутації в молекулі ДНК й ініціюються деякі симптоми старіння;
- б) Якщо клітина заразиться вірусом, або в ній відбудеться мутація, яка може спричинити злоякісне переродження, або просто вичерпається термін її існування;
- в) Головна причина старіння – це вікове зниження чутливості гіпоталамуса;
- г) Згідно з цією гіпотезою, причиною порушення функціонування клітин є необхідні для багатьох біохімічних процесів вільні радикали.

10.Які фактори входять до концепції “успішного старіння”?

- а) низька вірогідність хвороб та інвалідності;
- б) ізоляція;
- в) активне соціальне життя;
- г) відвідування центрів психологічної допомоги;
- д) вести той самий спосіб життя, що й замолоду.

Створити структуру ціннісних орієнтацій осіб похилого віку_____

Охарактеризувати провідну ціннісну орієнтацію осіб похилого віку_____

Що вкладається у поняття «гармонійне життя» для людей похилого віку_____

У чому полягає криза похилого віку?_____

Передивитися кінофільм «Батько» (2020) описати всі особливості і складнощі життя людини третього віку_____

Складіть рейтинг цінностей людей похилого віку, де 1-найважливіша цінність _____

Охарактеризувати напрямки соціальної роботи з людьми похилого віку _____

Словниковий диктант

Геріатричний центр _____

Геріатрична
допомога _____

Особливості роботи геронтологічних центрів _____

Пансіонат для літніх людей _____

Провести з досліджуванням та проаналізувати результат індекс задоволеності життям

Інструкція Нижче наведені твердження про життя в цілому, які викликають у людей різноманітні оцінки. Прочитайте кожне твердження списку. Якщо ви з ним згодні — зробіть проти нього відмітку у графі «Згоден»; якщо ви не згодні з твердженням — зробіть проти нього відмітку у графі «Не згоден». Перевірте, будь ласка, чи відповіли ви на всі питання списку.

№	Твердження	Згоден	Не згоден
1.	Із роками, я запевнююсь, що все не так погано, як я очікував		
2.	У моєму житті було більше невдач, ніж у житті більшості з тих, кого я знаю		
3.	Це найжахливіший час у моєму житті		
4.	Сьогодні я відчуваю себе не менш щасливим (щасливою), ніж у молодості		
5.	Моє життя могло би бути кращим, ніж воно є насправді		
6.	Це найкращі роки мого життя		
7.	Я займаюся, в основному, нудними та монотонними справами		
8.	Від майбутнього я очікую приємних та цікавих подій		
9.	Те, що я роблю сьогодні, цікаво для мене не менше за те, що я робив раніше		
10.	Я відчуваю себе старим та втомленим (старою та втомленою)		
11.	Я відчуваю свій вік, але це мене не турбує		

12	Озираючись на своє минуле, я задоволений (задоволена) прожитим життям		
13	Я не змінював би (не змінювала би) свого минулого, навіть якщо б зміг (змогла)		
14	Порівняно з іншими людьми мого віку, я накоїв (накоїла) в своєму житті набагато більше дурниць		
15	Порівняно з іншими людьми мого віку, я виглядаю добре		
16	У мене є плани на місяць або на рік уперед		
17	Коли я розмірковую про прожите життя, то розумію, що не зробив (не зробила) більшу частину того, що хотів (хотіла) зробити		
18	Порівняно з іншими людьми, я сумую надто часто		
19	Я багато чого очікую від життя		
20	Щоб не казали люди, життя пересічної людини стає сумнішим, а не радіснішим		

Джерело: Neugarten B. I., Havighurst R. J. & Tobin S. S. The Measurents of Life Satisfaction // Journal of Gerontology. — 1961, № 16. — Р. 141.

Обробка результатів: спочатку підраховується сума балів (X), при цьому нараховується 1 бал за кожен збіг відповіді досліджуваного з ключем.

КЛЮЧ	
Згоден	Не згоден
1, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 19	2, 3, 5, 7, 10, 14, 17, 18, 20

Далі вираховується власне індекс задоволеності життям (І. З. Ж.) за такою формулою:

$$\text{І. З. Ж.} = (X \times 100 \%) : 20 = 5 X$$

Підготувати повідомлення та презентації про форми життя літніх людей в Україні та за кордоном_____

У чому переваги пансіонатів для літніх людей?_____

Тема 6. Технологія соціальної роботи з населенням старшого віку
Технологія соціальної роботи з літніми людьми: соціальна діагностика, соціальна терапія, соціальне консультування, соціальна адаптація, соціальний контроль, соціальна опіка, соціальний патронаж соціальна медіація. Соціальна робота з людьми похилого віку Модель структури технології соціальної роботи. Соціальна допомога людям похилого віку як один із видів діяльності соціального працівника. Соціальна робота з людьми похилого віку. Особові якості соціальних працівників, яким вони повинні володіти при роботі з літніми людьми. Напрями та принципи соціальної роботи з літніми та старими людьми. Соціальна медіація з людьми похилого віку.

Практичне заняття № 6 (4 год.)

Тема: Технологія соціальної роботи з населенням старшого віку

Мета: ознайомити здобувачів із технологіями соціальної роботи з людьми похилого та літнього віку.

Професійна спрямованість: знання технологій соціальної роботи з людьми похилого та літнього віку сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності в галузі соціальної роботи.

План

1. Технологія соціальної роботи з літніми людьми: соціальна діагностика, соціальна терапія, соціальне консультування, соціальна адаптація, соціальний контроль, соціальна опіка, соціальний патронаж соціальна медіація.
2. Соціальна робота з людьми похилого віку. Модель структури технології соціальної роботи.
3. Соціальна допомога людям похилого віку як один із видів діяльності соціального працівника.
4. Особові якості соціальних працівників, яким вони повинні володіти при роботі з літніми людьми.
5. Напрями та принципи соціальної роботи з літніми та старими людьми.
6. Соціальна медіація з людьми похилого віку.

Словниковий диктант

ДОВГОЖИТЕЛІ _____

ДИСКРИМІНАЦІЯ
ВІКОВА _____

ДОВГОЛІТТЯ _____

ДОВГОЛІТТЯ
ПОКАЗНИК _____

ДРЯХЛІСТЬ
СТАРЕЧА _____

Представити характеристику особливостей вікової структури населення «літнього віку» й «похилого віку» у таблиці

Основні показники особливостей вікової структури Населення «літнього віку»	Основні показники особливостей вікової структури населення «похилого віку»
---	--

--	--

Розробити 10 тестових завдань для освітньої компоненти «Соціальна геронтологія»_____

Натисати есе «Самотність у старості-поняття неоднозначне»_____

Розробити проект програми соціальної роботи з людьми похилого віку щодо їх реінтеграції у суспільство.

Структура програми: пояснювальна записка, хід реалізації з конкретними заходами; результат, який передбачено отримати після реалізації програми, можливі ризики та способи їх подолання; висновки.

Створити пам'ятку для соціального працівника «Правила спілкування з психічно хворими літніми людьми»_____

Психологічні зміни при нормальному старінні, що треба враховувати у соціальній роботі._____

Скласти поради для проживання літніх людей з сім'єю дітей_____

Створити пам'ятку для соціального працівника «Правила спілкування з психічно хворими літніми людьми»_____

Розробити тренінг для людей похилого та старечого віку з метою попередження конфліктів у сім'ях старих людей_____

Підготуйте повідомлення про кращі заклади соціального обслуговування людей похилого віку_____

Підготувати повідомлення та презентації про форми життя літніх людей в Україні та за кордоном_____

Перелік теоретичних питань до підсумкової модульної роботи та заліку з освітньої компоненти «Соціальна геронтологія»

1. Основні категорії та поняття геронтології.
2. Об'єкт, принципи і завдання соціальної геронтології.
3. Історія геронтології.
4. Соціогеронтологічні теорії.
5. Зміни вищих психічних функцій в процесі старіння
6. Відчуття та сприйняття у людей похилого віку.
7. Особливості пам'яті у людей похилого віку. Вікові зміни загального інтелекту.
8. Професійне старіння людей похилого віку. Працездатність пенсіонерів та мотивація продовження трудової діяльності.
9. Віковий підхід до якості життя людей похилого віку.
10. Концепція якості життя. Виміри та оцінка якості життя.
11. Соціалізація і фактори соціальної адаптації особистості в пізньому віці.
12. Ціннісні орієнтації у людей похилого віку. Кризи похилого віку
13. Загальні підходи та принципи соціальної роботи.
14. Методи і технології соціальної роботи. Організація надання допомоги.
15. Діяльність соціальних служб.
16. Консультування як вид психосоціальної допомоги літнім людям. Принципи консультування.
17. Перелік проблем, коли може проводитися консультування. Загальні цілі консультування літніх людей.
18. Типи гіперонекії. Тренінг у психосоціальної роботи з людьми похилого віку.
19. Визначення сутності та змісту поняття «якість життя».
20. Віковий підхід до якості життя людей похилого віку.
21. Концепція якості життя. Виміри та оцінка якості життя.
22. Принципи і механізми соціального захисту населення літнього віку.
23. Соціальне обслуговування літніх людей.
24. Технологія соціальної роботи з літніми людьми: соціальна діагностика, соціальна терапія, соціальне консультування, соціальна адаптація, соціальний контроль, соціальна опіка, соціальний патронаж соціальна медіація.
25. Соціальна робота з людьми похилого віку.
26. Модель структури технології соціальної роботи.
27. Соціальна допомога людям похилого віку як один із видів діяльності соціального працівника.
28. Особові якості соціальних працівників, яким вони повинні володіти при роботі з літніми людьми.
29. Напрями та принципи соціальної роботи з літніми та старими людьми.
30. Соціальна медіація з людьми похилого віку.

**Перелік тестових завдань до підсумкової модульної роботи та заліку
з освітньої компоненти «Соціальна геронтологія»**

1. Соціальна геронтологія як розділ геронтології – це?
 - А) це суспільна дисципліна покликана вирішувати психологічні проблеми населення.
 - Б) це суспільна дисципліна покликана вирішувати демографічні проблеми старіння населення.
 - В) суспільна дисципліна покликана вирішувати демографічні та соціально-економічні проблеми старіння населення.
 - Г) це суспільна дисципліна покликана вирішувати соціально-економічні проблеми старіння населення.
 - Д) це дисципліна покликана вирішувати економічні проблеми населення.
2. У соціальному аспекті геронтологія вивчає:
 - А) індивідуальні переживання старих людей; місце і становище їх у суспільстві; соціальну політику стосовно старих людей.
 - Б) індивідуальні переживання старих людей;
 - В) місце і становище старих людей у суспільстві; соціальну політику стосовно цих людей.
 - Г) психологічні проблеми старих людей;
 - Д) психологічні і економічні проблеми старих людей.
3. У якій системі дисциплін знаходиться геронтологія?
 - А) соціальна психологія та соціологія;
 - Б) медицина;
 - В) психологія;
 - Г) філософія та економіка;
 - Д) всі відповіді є правильними.
4. Термін "соціальна геронтологія" був уперше вжитий:
 - А) А. Ейнштейном;
 - Б) Е. Стігліцем;
 - В) Ч. Дарвіном;
 - Г) Дж. Уолдом;
 - Д) З. Фрейдом.
5. Коли соціальна геронтологія отримала визначення як самостійна наукова дисципліна?
 - А) на початок 50-х р.
 - Б) у 1998 р.
 - В) у 2000 р.
 - Г) на початок 60-х р.
 - Д) у 1756 р.
6. Геронтологія бере свій початок:
 - А) у медичних працях школи Гіппократа
 - Б) у вченнях Бекона
 - В) у працях європейських вчених 19 століття

Г) у працях вітчизняних учених

7. Перший посібник з геронтології написано:

А) Гіппократом

Б) Фішером

В) Нашером

Г) Мечніковим

8. Закономірні вікові зміни організму називаються:

А) гомеорезом

Б) гомеостазом

В) старінням

Г) геронтогенезом

9. Процес, що стабілізує життєдіяльність організму, спрямований на попередження пошкодження живих систем з віком, називається:

А) гомеостаз

Б) Вітауктом

В) імунітетом

Г) стабільністю

10. Віковий період у житті людини – період старіння, який починається після 60 років називається:

А) геронтогенез

Б) онтогенезом

В) гомеостаз

Г) геронтофілією

11. Згідно з міжнародною класифікацією люди у віці 65-74 року відносяться до категорії

А) Старі

Б) Літні

В) Старі

Г) Довгожителі

12. Розділ клінічної медицини, що вивчає хвороби людей похилого та старечого віку, розробляє методи їх діагностики, лікування та профілактики

А) Геріатрія

Б) Геронтологія

В) Герогігієна

Г) Геропсихологія

13. Ейджизмом називається:

А) Дискримінація людей за віком

Б) Дискримінація за статевою ознакою

В) Дискримінація за будь-якою ознакою

Г) Вікова стратифікація

14. Соціальна теорія старіння, запропонована психологами Коллінзом та Генрі у 1961 р.

А) Теорія субкультури

Б) Теорія роз'єднання та звільнення

В) Теорія активності

Г) Теорія вікової стратифікації

15. Місто, в якому вперше в 1958 р. було створено інститут геронтології Академії медичних наук СРСР

А) Архангельськ

Б) Москва

В) Київ

Г) Вороніж

16. Засновник теорії довголіття та розробник програми профілактики передчасного старіння

А)Чеботарьов

Б)Мечников

В)Смелзер

Г)Богомолець

17. Геронтологія вивчає

А)Хвороби людей похилого та старечого віку

Б)Вплив соціального оточення на старіння населення

В)Психологічні особливості людей похилого віку

Г)Закономірності старіння живих організмів

18. Соціальна старість визначається

А)Суспільством

Б)Самою людиною

В)Державою

Г)Показниками здоров'я

19. Вітчизняний вчений, який зробив перші кроки в науковому аналізі старості, старіння та смерті

А)Павлов

Б)Боткін

В)Нагірний

Г)Мечников

20. Особливе шанування людей похилого віку, надання їм виняткових привілеїв

А)Геронтотімія

Б)Геронтофілія

В)Геронтофобія

Г)Геронтократія

21. Літній вік згідно з класифікацією Всесвітньої організації охорони здоров'я

А)60-74 роки

Б)75-84 роки

В)85-94 роки

Г)Старше 95 років

22. Неприйняття старості взагалі і негативне ставлення до людей похилого віку

А)Геронтофобія

Б)Геронтократія

В)Геронтофілія

Г)Геронтотімія

23. Сукупність факторів, що уповільнюють процес старіння

А)Гетеротопність

Б)Гетерохронність

В)Геропротекція

Г)гетерокінетичність

24. Зміни організму у процесі старіння відбуваються

А)На біологічному, соціальному та психологічному рівнях

Б)Тільки на біологічному

В)Тільки на соціальному та психологічному

Г)Тільки на біологічному та соціальному

25. Передчасне старіння організму людини

А)Прогерія

Б)Геропротекція

В)Ейджизм

Г)Геронтофобія

26. Базовий принцип соціальної роботи з людьми похилого віку

А)Гуманність

Б)Адресність

В)Добровільність

Г)Доступність

27. Вчений, який на своєму особистому прикладі довів думку про необхідність посиленої праці для літньої людини

А)Фролькіс В.В.

Б)Богомолець А.А.

В)Мечніков І.І.

Г)Френкель З.Г.

28. Галузь наукового знання, що вивчає соціальні проблеми людей похилого віку, їх соціальний статус і місце у суспільстві

А)соціологія

Б)геронтосоціологія

В)вікова психологія

Г)геронтологія

29. «Демографічно молодими» вважають держави, в яких частка людей віком від 65 років і більше становить (за Россетом):

А) понад 8%

Б) менше 12%

В) менше 8%

Г) менше 4%

30. Повна або часткова оплата наданих громадянам соціальних послуг, що має цільове призначення, — це:

- А) пенсія
- Б) соціальна допомога
- В) соціальна послуга
- Г) субсидія

31. Методи соціальної роботи, які являють собою професійну допомогу індивідуумам, групам, колективам, що проживають на одній території та мають спільні проблеми, є:

- А) общинні
- Б) групові
- В) психосоціальні
- Г) індивідуальної роботи

32. Під демографічним старінням населення розуміють:

- А) абсолютну чисельність осіб старшого покоління
- Б) зниження кількості осіб працездатного віку
- В) збільшення частки літніх та старих людей у всьому населенні, абсолютну чисельність осіб старшого покоління, зниження кількості осіб працездатного віку
- Г) збільшення частки літніх та старих людей у всьому населенні

33. Основним завданням забезпечення демографічної безпеки в Україні є

- А) оптимізація зовнішніх і внутрішніх міграційних потоків населення; протидія нелегальній міграції;
- Б) сприяння добровільному поверненню українців на етнічну батьківщину (за місцем народження);
- В) стимулювання залучення і закріплення фахівців у сільській місцевості;
- Г) всі відповіді правильні.

34. Діяльність органів державного управління і соціальних інститутів, спрямована на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення

- А) державна політика
- Б) демографічна політика
- В) соціальне регламентування
- Г) демографічна безпека

35. Види методів демографічної політики:

- А) економічні, адміністративно-юридичні та соціально-психологічні
- Б) юридичні, соціальні, політичні
- В) біографічні, адміністративні, психологічні
- Г) адміністративні, економічні, психологічні.

36. Створення умов, достатніх для попередження і нейтралізації демографічних загроз — це

- А) завдання демографічної безпеки
- Б) завдання державної політики
- В) стратегії демографічної політики
- Г) мета демографічної безпеки

37. Скорочення чисельності населення, зниження тривалості життя, падіння народжуваності і від'ємне сальдо міграції є головними показниками:

- А) демографічної безпеки
- Б) демографічної політики
- В) демографічної кризи
- Г) соціального регламентування

38. Який тип старіння населення- є результатом зниження народжуваності;

- А) повільний
- Б) старіння "знизу"
- В) старіння "зверху"
- Г) швидкий

39. Міра старіння організму, його здоров'я, майбутня тривалість життя, називається:

- А) старістю
- Б) біологічним віком
- В) біоритмом
- Г) здоров'ям

40. Руйнівний процес, що неминуче розвивається з віком у результаті зростаючої пошкоджуючої дії екзогенних факторів, називається:

- А) геріатрія
- Б) старістю
- В) старінням
- Г) деградацією

41. Дискримінація особи на підставі її належності до певної вікової групи це:

- А) расизм
- Б) эйджизм
- В) сексизм
- Г) лукизм

42. Віковий період у житті людини – період старіння, який починається після 60 років називають:

- А) геронтогенез
- Б) онтогенезом
- В) гомеостаз
- Г) геронтофілією

43. Процес, що стабілізує життєдіяльність організму, спрямований на попередження пошкодження живих систем з віком, називається:

- А) гомеостаз
- Б) вітауктом
- В) імунітетом
- Г) стабільністю

44. Старіння, яке характеризується визначеним типом і послідовністю вікових змін, що відповідають біологічним, адаптаційно-регулятивним можливостям даної людської популяції:

А) Сповільнене

Б) Передчасне

В) Природне

Г) Аномальне

45. Старіння, яке відмічається більш повільним, темпом вікових змін. Проявом цього типу старіння є феномен довголіття:

А) Сповільнене

Б) Передчасне

В) Природне

Г) Аномальне

46. Старіння характеризується раннім розвитком вікових змін чи більш вираженим їх проявом в цей чи інший віковий період:

А) Сповільнене

Б) Передчасне

В) Природне

Г) Аномальне

47. До Молекулярно - генетичних теорій старіння належать:

А) Елеваційна, Адапційно - регуляційна, Теломірна теорії;

Б) Адаптаційно - регуляційна, Теломерна, теорія апоптоза;

В) Теорія вільних радикалів, Адаптаційно - регуляційна, Елеваційна;

Г) Теорія апоптоза, Теорія вільних радикалів, теорія “старіння за помилкою”.

48. До Стохастичних теорій старіння належать:

А) Елеваційна, Адапційно - регуляційна, Теломірна теорії;

Б) Адаптаційно - регуляційна, Теломерна, теорія апоптоза;

В) Теорія вільних радикалів, Адаптаційно - регуляційна, Елеваційна;

Г) Теорія апоптоза, Теорія вільних радикалів, теорія “старіння за помилкою”.

49. Головна зміна пізнавальних здібностей людини у період пізньої дорослості – це

А) зниження швидкості виконання розумових операцій

Б) виникнення склеротичних вогнищ у білій речовині головного та спинного мозку

В) зниження рівня когнітивного розвитку

Г) усі відповіді вірні

50. Властиве старечому віку неузгодженість психічних процесів, внаслідок чого людина не може осмислити те, що відбувається, адекватно проаналізувати ситуацію

А) марення шкоди

Б) деменції

В) депресія

Г) передстарковий психоз

51. З біологічних причин тривалість людського життя не може перевищувати:

А) 90 років

Б) 100 років

В) 110 років

Г) 120 років

52. Іntenція, що лежить в основі людської природи і спрямовує вибір цілей, згідно з Бюлером, найчастіше сприймається суб'єктом як така наприкінці

А) отроцтва

Б) четвертого десятиліття

В) життя

Г) жодна з відповідей не вірна

53. В основі формування андрогінного життєвого курсу лежить принцип

А) зміни завдань та мотивів людської активності

Б) переважання жіночого населення над чоловічим

В) фемінізації суспільства

Г) рівні права та можливості життєвого вибору для жінок та чоловіків

54. Як називається наука, що вивчає старіння?

А) геронтологія

Б) цитологія

В) генетика

Г) гістологія

55. Знайдіть правильне твердження, щодо зміни тривалості життя людини протягом останнього століття.

А) Тривалість життя ніяк не змінилась за 100 років.

Б) Тривалість життя збільшилась на 10 років.

В) Тривалість життя жінок збільшилось майже вдвічі.

Г) Тривалість життя чоловіків завжди була більшою за жіночу.

56. Апоптоз – це...

А) генетично запрограмована смерть клітини.

Б) загибель клітини внаслідок зовнішніх пошкоджень від шкідливих чинників.

В) зменшення функцій клітини.

Г) миттєва смерть всього організму.

57. Зміст гіпотези вільних радикалів

А) Під дією радіації відбуваються численні мутації в молекулі ДНК й ініціюються деякі симптоми старіння.

Б) Якщо клітина заразиться вірусом, або в ній відбудеться мутація, яка може спричинити злякисне переродження, або просто вичерпається термін її існування.

В) Головна причина старіння – це вікове зниження чутливості гіпоталамуса.

Г) Згідно з цією гіпотезою, причиною порушення функціонування клітин є необхідні для багатьох біохімічних процесів вільні радикали.

58. Які фактори входять до концепції “успішного старіння”?

А) Низька вірогідність хвороб та інвалідності.

Б) Ізоляція.

В) Активне соціальне життя.

Г) Відвідування центрів психологічної допомоги.

Д) Вести той самий спосіб життя, що й замолоду.

59. Старіння – це...

А) процес утворення нових клітин на новому етапі розвитку організму.

Б) процес поступового руйнування і втрати важливих функцій організму або його частин.

В) процес швидкого руйнування і втрат важливих функцій організму або його частин.

Г) процес заміни старих клітин на нові.

60. Головним демографічним ефектом успіхів медицини є

А) врівноваження кількості жінок та чоловіків.

Б) збільшення народжуваності та збільшення тривалості життя.

В) зменшення смертності та збільшення тривалості життя.

Г) збільшення народжуваності.

61. Найбільша тривалість життя у громадян (2 правильні відповіді)

А) Японії

Б) Китаю

В) США

Г) Сінгапуру

Д) Австралії

62. Суть адаптаційно-регуляторної гіпотези

А) причиною порушення функціонування клітин є необхідні для багатьох біохімічних процесів вільні радикали.

Б) при кожному поділі клітини хромосома трохи вкорочується до того моменту коли клітина вже не зможе ділитися.

В) концепція старіння і пов'язані з нею хвороби – це побічний продукт реалізації генетичної програми онтогенезу – розвитку організму.

Г) старість і смерть генетично запрограмовані.

63. Скільки всього існує гіпотез про старіння?

А) 5

Б) 4

В) 6

Г) 8

Д) 7

64. Як називається наука, що вивчає старіння?

А) геронтологія

Б) цитологія

В) генетика

Г) гістологія

65. Знайдіть правильне твердження, щодо зміни тривалості життя людини протягом останнього століття.

А) Тривалість життя ніяк не змінилась за 100 років.

Б) Тривалість життя збільшилась на 10 років.

В) Тривалість життя жінок збільшилось майже вдвічі.

Г) Тривалість життя чоловіків завжди була більшою за жіночу.

66. Апоптоз – це...

А) генетично запрограмована смерть клітини.

Б) загибель клітини внаслідок зовнішніх пошкоджень від шкідливих чинників.

В) зменшення функцій клітини.

Г) миттєва смерть всього організму.

67. Зміст гіпотези вільних радикалів

А) Під дією радіації відбуваються численні мутації в молекулі ДНК й ініціюються деякі симптоми старіння.

Б) Якщо клітина заразиться вірусом, або в ній відбудеться мутація, яка може спричинити злякисне переродження, або просто вичерпається термін її існування.

В) Головна причина старіння – це вікове зниження чутливості гіпоталамуса.

Г) Згідно з цією гіпотезою, причиною порушення функціонування клітин є необхідні для багатьох біохімічних процесів вільні радикали.

68. Які фактори входять до концепції “успішного старіння”?

А) Низька вірогідність хвороб та інвалідності.

Б) Ізоляція.

В) Активне соціальне життя.

Г) Відвідування центрів психологічної допомоги.

Д) Вести той самий спосіб життя, що й замолоду.

69. Процесом пристосування індивіда до соціального середовища, що змінилося, називається адаптацією

А) біологічної

Б) соціальної

В) психологічної

Г) активною

70. Об'єктивною причиною самотності є:

А) смерть близьких, друзів

Б) окреме проживання

В) неможливість підтримки зв'язку з рідними

Г) усі відповіді вірні

71. Вихід на пенсію бачиться в достатньо віддаленому майбутньому, але може виникнути відчуття тривоги, щодо майбутніх змін. Яка це фаза:

А) Фаза розчарування, звільнення від ілюзій.

Б) Фаза стабільності.

В) Передпенсійна фаза.

Г) Фаза "Медового місяця"

72. Людина похилого віку, яка заперечує прояви власного старіння та немічності.

А) Оптеміст

Б) Негативіст

В) Екстравертований

Г) Інтровертований

73. Людина, що визнає настання старості, яка ідентифікується в процесі спостереження за навколишнім світом, особливо після виходу на пенсію:

А) Оптемист

Б) Негативіст

В) Екстравертований

Г) Інтровертований

74. Особистість, яка надзвичайно болісно переживає процес старіння, характеризується послабленням інтересу до нового, пожвавленням спогадів про минуле:

А) Оптемист

Б) Негативіст

В) Екстравертований

Г) Інтровертований

75. Який тип пристосування особистості до старості за класифікацією Д.Б.Бромлей, підходить під опис: Представники даного типу намагаються уникати спогадів, оскільки в їхньому житті було багато невдач та труднощів. Вони пасивні, не бунтують проти власної старості, покірно приймають будь-які життєві зміни.

А) Самозвинувачувальний тип

Б) Конструктивний тип

В) Захисний тип

Г) Залежний тип

76. Яка фаза пенсійного процесу характеризує продуктивний період для розробки більш реальної картини життєвих альтернатив.

А) Фаза розчарування, звільнення від ілюзій.

Б) Фаза стабільності.

В) Фаза переорієнтації.

Г) Фаза "Медового місяця"

78. Який тип пристосування особистості до старості за класифікацією І.С.Кона, підходить під опис: - енергія літньої людини спрямована на влаштування власного життя - матеріальне благополуччя, відпочинок, розваги та самоосвіта - сфери життя, для яких раніше не вистачало часу.

А) "Чоловічий" тип старіння

Б) "Жіночий" тип старіння

В) Активна, творча старість

Г) Старість з оптимальною соціальною і психологічною пристосованістю

79. Для підвищення комунікабельності людям похилого віку необхідно виробити такі норми поведінки:

А) виробити в себе вміння жити з людьми різного соціального походження, освіти, культурного рівня, професії, віку тощо

Б) виробити в себе вміння жити з людьми різного соціального походження, освіти, культурного рівня, професії, віку тощо; підтримувати старі зв'язки та зав'язувати нові; самому надавати допомогу близьким людям

В) самому надавати допомогу близьким людям

Г) підтримувати старі зв'язки та зав'язувати нові.

80. «Демографічно молодими» вважають держави, в яких частка людей віком від 65 років і більше становить (за Россетом):

А) понад 8%

Б) менше 12%

В) менше 8

Г) менше 4%

81. Повна % або часткова оплата наданих громадянам соціальних послуг, що має цільове призначення, — це:

А) пенсі

Б) соціальна допомога

В) соціальна послуга

Г) субсидія

82. Методи соціальної роботи, які являють собою професійну допомогу індивідуумам, групам, колективам, що проживають на одній території та мають спільні проблеми, є:

А) общинні

Б) групові

В) психосоціальні

Г) індивідуальної роботи

83. Під демографічним старінням населення розуміють:

А) абсолютну чисельність осіб старшого покоління

Б) зниження кількості осіб працездатного віку

В) збільшення частки літніх та старих людей у всьому населенні, абсолютну чисельність осіб старшого покоління, зниження кількості осіб працездатного віку

Г) збільшення частки літніх та старих людей у всьому населенні

84. Основним завданням забезпечення демографічної безпеки в Україні є

А) оптимізація зовнішніх і внутрішніх міграційних потоків населення; протидія нелегальній міграції;

Б) сприяння добровільному поверненню українців на етнічну батьківщину (за місцем народження);

В) стимулювання залучення і закріплення фахівців у сільській місцевості;

Г) всі відповіді правильні

85. Діяльність органів державного управління і соціальних інститутів, спрямована на створення сталих кількісних та якісних параметрів відтворення населення

А) державна політика

Б) демографічна політика

В) соціальне регламентування

Г) демографічна безпека

86. Види методів демографічної політики:

А) економічні, адміністративно-юридичні та соціально-психологічні

Б) юридичні, соціальні, політичні

В) біографічні, адміністративні, психологічні

Г) адміністративні, економічні, психологічні.

87. Створення умов, достатніх для попередження і нейтралізації демографічних загроз — це

А) завдання демографічної безпеки

Б) завдання державної політики

В) стратегії демографічної політики

Г) мета демографічної безпеки

88. Скорочення чисельності населення, зниження тривалості життя, падіння народжуваності і від'ємне сальдо міграції є головними показниками:

А) демографічної безпеки

Б) демографічної політики

В) демографічної кризи

Г) соціального регламентування

89. Який тип старіння населення- є результатом зниження народжуваності;

А) повільний

Б) старіння "знизу"

В) старіння "зверху"

Г) швидкий

90. Старіння організму людини проявляється:

А) зниженням його резистентності

Б) недостатністю фізіологічних функцій організму

В) розвитком вікової патології

Г) усі відповіді вірні

91. Одним з основних завдань є надання медичної допомоги хворим у термінальній стадії захворювання в стаціонарних умовах та вдома.

А) геріатричного центру

Б) будинки-інтернату

В) хоспісу

Г) вдома сестринського догляду

92. Втрата пам'яті та порушення здатності мислити, та орієнтуватися у просторі; поступово втрачається здатність виконувати повсякденні дії та спілкуватися з оточуючими людьми -симптоми:

А) Хвороба Альцгеймера

Б) Аутизм

В) синдром Дауна

Г) Шизофренія

93. Природна тривалість життя людини - обумовлена «біологічна межа» існування організму

- А) екологічно
- Б) фізіологічно
- В) анатомічно
- Г) генетично

94. З перерахованого, у людей похилого віку спостерігаються:

- А) уповільнення психомоторних реакцій;
- Б) ослаблення пам'яті;
- Г) звуження обсягу сприйняття
- г) підвищення збудливості

95. Головна зміна пізнавальних здібностей людини у період пізньої дорослості – це:

- А) зниження швидкості виконання розумових операцій
- Б) виникнення склеротичних вогнищ у білій речовині головного та спинного мозку
- В) зниження рівня когнітивного розвитку
- Г) усі відповіді вірні

96. Властиве старечому віку неузгодженість психічних процесів, внаслідок чого людина не може осмислити те, що відбувається, адекватно проаналізувати ситуацію:

- А) марення шкоди
- Б) деменція
- В) депресія
- Г) передстарковий психоз

97. Літнім людям для підвищення рухової активності зазвичай рекомендують:

- А) ранкову гімнастику, дозовану ходьбу
- Б) фізична праця
- В) плавання
- Г) рибалку, полювання

98. Комплекс порушень, що включає дефекти пізнання, прогресуючу амнезію та зміни особистості, пов'язані з настанням старості, називають:

- А) склерозом
- Б) автопсією
- В) хворобою Альцгеймера
- Г) деменцією

99. Пригнічений психічний стан, що характеризується негативним емоційним станом, зміною мотиваційної, когнітивної сфер, загальною пасивністю поведінки – це:

- А) депресія
- Б) деменція
- В) абулія
- Г) марення

100.Погіршене постачання тканин кров'ю і киснем з віком відбувається за рахунок

- А) Порушення тонуусу судин
- Б) Зменшення густоти капілярів
- В) Склерозування крупних артерій
- Г) Зниження еластичності судин
- Д) Потовщення стінки капілярів

Перелік творчих (професійно-орієнтованих) завдань до підсумкової модульної роботи та заліку з освітньої компоненти «Соціальна геронтологія»

1. Запропонувати словник термінів за темою ОК «Соціальна геронтологія» на вибір (5 термінів).
2. Коротко описати сутність основних теорій геронтології
3. У постанові Генеральної Асамблеї ООН (1999р.) Визначені основні принципи щодо літніх людей. Назвіть їх.
4. Напишіть тези доповідь на тему «Старіння населення як демографічний процес».
5. Скласти таблицю «Історичний розвиток геронтології як науки.
6. Психологічні зміни при нормальному старінні, що треба враховувати у соціальній роботі.
7. Підготувати інформацію і скласти презентацію на тему «Основні теорії старіння»
8. Підготуйте інформацію у вигляді презентації про зарубіжних та вітчизняних вчених-геронтологів.
9. Надайте список міжнародних законодавчих актів, що захищають людей похилого віку.
10. Описати критерії соціально-психологічної адаптації людей похилого віку.
11. У чому полягає криза похилого віку.
12. Складіть рейтинг цінностей людей похилого віку, де 1 - найважливіша цінність.
13. Охарактеризувати напрямки соціальної роботи з людьми похилого віку.
14. Виділити основні завдання, які стоять перед людиною, після виходу на пенсію.
15. Скласти поради для проживання літніх людей з сім'єю дітей.
16. Натисати есе «Самотність у старості-поняття неоднозначне».
17. Підготувати презентацію « Довгожителі планети».
18. Вкажіть, які функції при старінні практично не змінюються. Чому це відбувається?
19. Процес старіння проявляється змінами обміну речовин, структури і функцій різних органів і систем організму. Вкажіть, які зміни діяльності функціональних систем спостерігаються при старінні.
20. Підготуйте повідомлення про кращі заклади соціального обслуговування людей похилого та старечого віку.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з освітньої компоненти

Під час викладання освітньої компоненти «Соціальна геронтологія» здійснюється:

Оцінювання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS		
Залік		Оцінка	Пояснення
<i>Зараховано</i>	90-100	A	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
	82-89	B	вище середнього рівня з кількома помилками
	74-81	C	в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок
	64-73	D	непогано, але зі значною кількістю недоліків
	60-63	E	виконання задовольняє мінімальним критеріям
<i>Незараховано</i>	35-59	FX	з можливістю повторного складання
	1-34	F	з обов'язковим повторним курсом

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	М _{%п} (відсоткове значення модулю навчальної компоненти)
Модуль 1	М _{%1} = 100%

Сума	100
------	-----

ЗАЛІК

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є залік то залікова оцінка (ЗО) з освітньої компоненти дорівнює підсумковій оцінці з вивчених модулів (ПОМ).

$$ЗО=ПОМ$$

Рекомендована література до освітньої компоненти «Соціальна геронтологія»

Основна:

1. Бенъ О. Т., Бринзак О. І. Особливості соціальної адаптації літніх людей у геріатричних установах України та Польщі. Український соціум. 2017. №4 (63). С. 35-44.
2. Гришина Т. В. Соціальне залучення людей старшого віку: порівняльний аналіз українського та європейських суспільств: автореф. дис. ... канд соц. наук: 22.00.04. Київський національний університет ім.Т.Г.Шевченка, 2015. 24 с.
3. Каркач, А., Семигіна, Т. Цифрова компетентність людей літнього віку. Таллінн: Teadmus, 2024, 322 с.
4. Романова Н. Ф., Тимошенко Н. Є. Спілкування з людьми похилого віку: методичні матеріали до тренінгу / Романова Н. Ф., Тимошенко Н. Є.; заг. ред. Н. Є. Тимошенко. — К.: Вид-во, 2018. - 152 с.
5. Соціальна геронтологія : навч. посібник / Уклад.: Н. М. Коляда // Т. В. Коляда. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – 84 с.
6. Соціальна геронтологія: навчальний посібник/Укл. І.В. Ковальчук. Чернівці. 2021.- 264 с.
7. Соціальна геронтологія: підручник / Ж. Д. Малахова, В. І. Лисенко; ред.: Н. М. Сурядна, С. С. Павленко; Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій, Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна". - Херсон: Олді-Плюс, 2021. - 193 с. - Бібліогр.: с. 162-168 та в кінці розд. - укр
8. Створення моделі паліативної допомоги хворим похилого віку в Україні / Т. І. Вялих, В. В. Чайковська, Д. Р. Чайківська, Н. М. Величко, Л. В. Єгорова // Ліки України: тез. доп. (Одеса, 9-10 липня 2015 р.). – 2015. – № 2 (23). – С. 10.
9. Чайківська Д. Р. Визначення потреб у соціальних послугах в Україні. Дослідження Карітасу України на замовлення Мін.соц.політики України / Д. Р. Чайківська. – Львів : «Друкарські куншти», 2015. – 76 с

Соціально-правове забезпечення соціальної геронтології

1. Державний стандарт догляду вдома, затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 13.11.2013р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text>
2. Державний стандарт денного догляду, затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 30.07.2013 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13#Text>
3. Державний стандарт паліативного догляду, затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 29.01.2016 р. № 58). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-16#Text>

4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. №1058-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
5. Типове положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020 р. №772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF#Text>
6. Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі: постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 859. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-2020-%D0%BF#Text>
7. Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Міністерство соціальної політики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0326739-11#Text>
8. Про затвердження Порядку утворення спеціалізованого будинку для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів і надання житлових приміщень у такому будинку та типового положення про спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів: постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.07 № 76. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/76-2007>
9. Про зайнятість населення: Закон України (поточна редакція від 24.11.2021 р.) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
10. Про пенсійне забезпечення: Закон України (поточна редакція від 14.08.2021 р.) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>
11. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України (поточна редакція від 1.01.2020 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>
12. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
13. Україна: через десять років після Мадриду (стан реалізації Мадридського міжнародного плану дій з питань старіння в Україні у 2007-2012 рр.). Міністерство соціальної політики України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Фонд ООН в галузі народонаселення (ЮНФПА). К., 2012. 132 с

Додаткова:

1. Бенъ О. Т., Бринзак О. І. Особливості соціальної адаптації літніх людей у геріатричних установах України та Польщі. Український соціум. 2017. №4 (63). С. 35-44.
2. Гіпоксія як метод підвищення адаптаційної здатності організму: монографія / В.. Сліпченко, О. В. Коркушко, В. Б. Шатило, Е. О. Асанов, О. А. Гуржій, О. К. Кульчицький, С.О. Лук'яненко, І. М. Маньковська, С. М. Новікова, М.П. Радзієвська, П. О. Радзієвський, Т. В. Серебровська, Є. М. Горбань, В. О. Іщук,

Р. І. Потапенко, Ю.Д. Щербашин, В.О. Котунов, О. К. Молодід, Л. Г. Полягушко, О. Ф. Шульженко. – К.: НТУУ «КРІ», 2015. – 484 с.

3. Геронтопсихологія: методичні вказівки до проведення практичних занять та самостійної роботи з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія» / укладач Барчій М.С. – Мукачєво: МДУ, 2017. - 36 с. (1,5 др. арк.)

4. Комарова О. Забезпечення соціальних прав пенсіонерів у сучасній Україні: стан і проблеми. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2016. Вип. 69. С. 128-136.

5. Кубіцький С. О. Сучасні технології соціальної роботи: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: монографія / С. О. Кубіцький; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – Київ: Міленіум, 2015. – 320 с.

6. Кухта М. Життєві перспективи людей старшого віку, що перебувають під соціальною опікою: досвід емпіричного дослідження. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. № 2. С. 131-148. Кухта М. Життєві перспективи людей старшого віку, що перебувають під соціальною опікою: досвід емпіричного дослідження. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2017. № 2. С. 131-148.

7. Кухта М. П. Соціальний потенціал людей старшого віку в сучасному українському суспільстві – дис. ... док-ра соц. наук: 22.00.04. Інститут соціології НАН України, Київ, 2019. 449 с.

8. Ліфарєва Н. В. Активізація людей похилого віку у культурно-дозвілєвій діяльності проекту «Університет третього віку». URL: http://irbisnbnv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbnv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P

21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzspp_2012_4_9.pdf

9.Мацкевич Ю. Р. Соціальна робота з людьми похилого віку : [навчальний посібник] / Ю. Р. Мацкевич ; Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет» Міністерства освіти і науки України. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. – 339 с.

10.Основи геронтології: конспект лекцій: навчальний посібник / О. В. Усова; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут фізичної культури та здоров'я. – Луцьк, 2013. – 112 с.

Інтернет-ресурси:

1. Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://irbis.zu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe

2. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://pidruchniki.ws/>.

3. Библиотека Гумер [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.gumer.info/>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>